

PAPER DETAILS

TITLE: Arastirmaci Gazetecilik: Kavramsal Bir Degerlendirme

AUTHORS: Süleyman IRVAN

PAGES: 70-94

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/710665>

ARAşTIRMACI GAZETECİLİK: KAVRAMSAL BİR DEĞERLENDİRME

Süleyman İRVAN*

Özet

Araştırmacı gazetecilik, 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmış; güç odaklarının bilinmesini istemedikleri, ancak bilinmesinde kamu yararı bulunan olguları sistematik bir araştırma ile ve belgeleriyle ortaya çıkarıp kamuya sunmayı uğraş edinen bir gazetecilik pratiğidir. Geleneksel gazetecilikten başlangıcı, amacı, ilgi alanı, zaman kullanımı ve ahlaki vizyonu bakımından ayrılmaktadır.

Bu makale araştırmacı gazeteciliğini tanımlamakta; geleneksel gazetecilikten ayırt edici özelliklerini irdelemekte; dünyadaki ve Türkiye’deki gelişimine değinmekte; araştırmacı gazeteciliğinin kurumsallaşmasından söz etmekte; araştırmacı gazetecilik yöntemlerini ele almakta; araştırmacı gazeteciliğe kamuoyu desteğini tartışmakta; araştırmacı gazeteciliğinin riskli bir meslek olarak tanımlamakta ve son olarak da araştırmacı gazeteciliğinin en önemli dayanağı olan kamu yararı kavramını üzerinde durmaktadır.

Anahtar Kelimeler: araştırmacı gazetecilik, harekete geçirme modeli, araştırmacı gazetecilik tarihi, araştırmacı gazetecilik yöntemleri, ödüller, kamuoyu desteğı, kamu yararı.

* Profesör Doktor, Üsküdar Üniversitesi, İletişim Fakültesi

INVESTIGATIVE JOURNALISM: A CONCEPTUAL EVALUATION

Süleyman İRVAN*

Abstract

Developed in 19th century, investigative journalism is a journalism practice aims at exposing through systematic investigation and documentation the facts that are concealed by someone in a position of power, but involve public interest to know. Investigative journalism differs from traditional journalism particularly in terms of the starting point, aim, areas of interest, use of time, and the moral vision.

This article starts with defining investigative journalism; then goes on to explore the distinctive qualities of investigative journalism; the development of investigative journalism in the world and in Turkey; institutionalization of investigative journalism; methods of investigative journalism; public support for investigative journalism; the risks involved in investigative journalism; and finally it deals with the concept of public interest which is the most important argument of investigative journalism to legitimize itself.

Keywords: investigative journalism, the mobilization model, history of investigative journalism, investigative journalism methods, awards, public support, public interest.

* Professor Doctor, Üsküdar University, Faculty of Communication

Giriş

Bu yazıda araştırmacı gazeteciliğe ilişkin genel bir çerçeve çizmeye çalışacağım. Araştırmacı gazetecilik dünyada çok önemli bir gazetecilik pratiği olarak kabul edilmesine karşılık Türkiye’de yeterince tartışılmamıştır, hatta bu konuda doğru düzgün kaynak bulmak bile zordur. İletişim fakültelerinin gazetecilik ders programlarında en azından seçmeli ders olarak yer almasına karşın, üzerinde az sayıda tez çalışması yapılmış olması (Şenol, 1996; Akçalı, 1998; Karabıyık, 2001; Değirmencioğlu, 2004; Kaya, 2011; Öncel, 2012) ve az sayıda kitaba (Turhan, 2007; Şahin, 2012; Öncel, 2013; Değirmencioğlu, 2014) konu olması belki de Türkiye’de araştırmacı gazetecilik pratiğinin pek de gelişmemiş olmasından kaynaklanmış olabilir. Bu makalede araştırmacı gazetecilikle ilgili genel bir çerçeve çizilmektedir.

Araştırmacı Gazeteciliği Tanımlamak

Tarihsel olarak, gerçek araştırmacı gazeteciliğin amacı, toplumsal öfkeyi harekete geçirecek şekilde yasa dışı işlere ilişkin haberleri yayımlamak ve kamu yararı söz konusu olan sistemsel sorunlara odaklanmak olmuştur. Araştırmacı gazetecilik, daha önceden bilinmeyen ya da bilinmesi istenmeyen toplum açısından önemli olaylara/sorunlara ilişkin özgün habercilik şeklinde tanımlanmaktadır (Aucoin, 2005: 3).

Bir başka tanıma göre, “Araştırmacı gazetecilik, güç odaklarının, bilinmesini istemedikleri, ancak bilinmesi, kamu yararı açısından önemli olan olguları sistematik bir araştırma ile ve belgeleriyle ortaya çıkarıp kamuya sunmayı uğraş edinmiş bir gazetecilik dalıdır” (Hunter, 2018: 8).

Araştırmacı Gazeteciler ve Editörler Derneği (IRE) araştırmacı gazeteciliği dört temel kriterle tanımlıyor: Haberin, 1) gazetecinin inisiyatifiyle ve çabasıyla oluşturulması; 2) Kamu denetiminden geçirilmek istenmeyen, gizlenen bilgiler içermesi; 3) kamu yararı içeren bir konuda olması; 4) doğrulanmış bilgilere ve verilere dayanması (IRE, 2017). Yani, araştırmacı gazetecilik, kamusal önemi olan konularda, gazetecinin kendi çabalarıyla başlattığı ve yaptığı, çoğu durumda açıklanması istenmeyen bilgileri içeren habercilik olarak tanımlanıyor.

Faruk Bildirici (2003) de araştırmacı gazetecilikle ilgili oldukça ilginç bir tanımlama yapıyor: “Araştırmacı gazetecilik, sürüden ayrılmaktır. Aklını, iradesini başkasına teslim etmeden, başkasının hoparlörü olmadan, sabırla, inatla gerçeğin peşinden koşmaktır. Kimileri otoyolda rahatça ilerlerken, kimi zaman bir patikadan yürümeyi, hatta kimi zaman da keçi izi bile olmayan rotayı izlemeyi göze almaktır.”

İyi yapıldığında, araştırmacı gazetecilik mesleki standartları belirleyebilmek-te ve iyi gazeteciliğin ölçüsü haline gelebilmekte; öte yandan, kötü yapıldığında ise gazeteciliğe yönelik şikayetleri çeken bir paratoner haline gelebilmektedir (Aucoin, 2005: 4).

Araştırmacı Gazeteciliğin Ayırt Edici Özellikleri

Gazeteci Metin Münir (2017) bir yazısında, *“Her gazeteci araştırmacıdır. Veya olmalıdır. Çünkü her haber araştırma gerektirir. Ama, araştırmacı gazeteci uzun ve derin araştırma yapma maharetine sahip kişiye denir. Bu kişi deneyimli bir gazetecidir. Dürüştür, çalışkandır, inatçıdır. Haksızlığa karşı içinde derin bir nefret ve isyan besler. Yansızdır”* demektedir.

Her ne kadar, gazetecilik mesleği araştırmaya dayalı bir meslek olsa da, araştırmacı gazetecilikle geleneksel gazetecilik arasında bariz farklar bulunmaktadır. Birincisi, geleneksel gazetecilik büyük ölçüde kaynaklar tarafından sağlanan materyallere (konuşmalar, raporlar vb.) dayalıdır. Çoğunlukla tepkiseldir. Olay merkezlidir. Oysa araştırmacı gazetecilik gazetecinin inisiyatifi ile başlayan bir süreçtir ve materyaller gazetecinin çabası ile sağlanır (Hunter, 2018: 8). Eğer bir gazeteci kendisine ulaştırılmış bilgileri, belgeleri haber yapıyorsa, yapılan iş araştırmacı gazetecilik olarak değerlendirilemez. Örneğin, sızdırılan bir belgeyi haber yapmak araştırmacı gazetecilik değildir. Ancak, belgeden yola çıkarak sorunu deşmek, yeni kaynaklara, belgelere ulaşarak haberi detaylandırmak araştırmacı gazeteciliktir. Bu ölçütten bakıldığında, *Washington Post*’un, Watergate skandalı ile ilgili haberleri araştırmacı gazetecilik olarak değerlendirilirken, *New York Times*’ın Pentagon Belgeleri ile ilgili haberleri araştırmacı gazetecilik ürünü değildir. Çünkü ilki gazetecilerin inisiyatifi ve çabalarıyla ortaya çıkarılmışken; ikincisi, sızdırılmış belgelerden yapılan haberciliği içermektedir (Protess vd. 1991: 5).

İkincisi, geleneksel gazetecilik dünyaya ilişkin nesnel bir resim çizmeyi çabalar. Olayları olduğu gibi verme amacını taşır, dünyayı değiştirmek gibi bir amaç peşinde değildir. Öte yandan, araştırmacı gazetecilik dünyayı düzeltmek gibi öznel bir amaca sahiptir. Bunu da, yanlışlıkları, istismarları ortaya çıkararak yapacağına inanır (Hunter, 2018: 8). Yani geleneksel gazeteciliğin amacı toplumu olan biten konusunda bilgilendirmek iken; araştırmacı gazeteciliğin amacı sadece bilgilendirmek değil, aynı zamanda toplumu harekete geçirerek yanlışlıkları düzeltmektir.

Üçüncüsü, geleneksel gazetecilik büyük ölçüde görünenle, aşikâr olanla ilgilenir. Araştırmacı gazetecilik ise görünmeyeni, gizleneni, halının altına süpürüleni, istismarı, yolsuzluğu açığa çıkarmaya çalışır.

Dördüncüsü, haber için harcanan zamanla ilgilidir. Geleneksel gazetecilik, hızlı ve sıcak haber mantığı ile çalışır. Özellikle de internet gazeteciliğinin getirdiği yeni olanaklarla haberi en hızlı şekilde vermeye odaklıdır. Araştırmacı gazetecilik ise doğası gereği zaman alan, acele etmekten kaçınılması gereken bir habercilik türüdür. Bazen araştırmacı gazeteci bir haber için aylarca araştırma yapmak zorunda kalabilir. Geleneksel gazeteciliğin böyle bir lüksü yoktur. Günümüz gazetelerinde araştırmacı gazetecilerin az olmasının bir nedeni de budur.

Beşincisi, araştırmacı gazeteciliğin ahlâki bir vizyonunun olmasıdır. Gazete-

cinin amacı sadece yolsuzlukları, yanlışlıkları, gücü kötüye kullanmaları haber yapmak değil, aynı zamanda bu haberler aracılığıyla daha iyi bir toplum yaratmak için ahlâki bir çağrıda bulunmaktır (Ettema ve Glasser, 1988).

Harekete Geçirme Modeli

Araştırmacı gazetecilik anlayışı, harekete geçirme modeli olarak tanımlayabileceğimiz doğrusal bir model çerçevesinde değerlendirilebilir. Bu modele göre, araştırmacı gazeteci bir sorunu gündeme taşıyarak kamuoyunda değişime yol açar ve bu değişim de politika oluşturucularını reform yapmaya zorlar.



Şekil 1: Harekete Geçirme Modeli (Protest vd. 1991: 15)

Protest ve diğerleri, araştırmacı gazeteciliği “öfke gazeteciliği” olarak adlandırmaktalar, çünkü araştırmacı gazetecilik, yapılan kötülükleri ve mağduriyetleri açığa çıkararak çağdaş gazeteciliğin en yüce amaçlarından birini gerçekleştirmektedir: yurttaşların vicdanını harekete geçirerek kamu yararına hizmet etmek (1991: 14).

Bu modelin geçerli olduğunun kanıtlarından birisi, 1906 yılında ABD’li gazeteci yazar Upton Sinclair’ın et paketleme sektöründeki sağlıksız koşulları ele aldığı *The Jungle (Orman)* isimli romanının yarattığı etkidir. Sinclair, 1904 yılında Chicago mezbahalarındaki sağlık koşullarını *Apeel to Reason* isimli dergi için araştırmakla görevlendirildi. Üzerinde yırtık pırtık iş kıyafetleri ve elinde beslenme çantasıyla tıpkı bir çalışanmış gibi kimsenin dikkatini çekmeden mezbahalarda yedi hafta geçiren Sinclair, et paketleme işlemlerini birinci elden gözlemleme şansına sahip oldu. Et paketleme endüstrisinin sağlıksız koşullarını Jurgis Rudkos adını verdiği kurmaca bir karakter üzerinden anlattı. Yazıların asıl etkisi, 1906 yılında roman olarak yayımlanan *The Jungle*’ın yarattığı etkidir. Romanın yayımlanmasından sonra Başkan Roosevelt Chicago’ya müfettişler gönderdi ve sonunda aynı yıl *Pure Food and Drug Act* (Temiz Yiyecek ve İlaç Yasası) ile *Meat Inspection Act* (Et Denetim Yasası) kabul edildi (Hillstrom, 2010: 60-62).

Araştırmacı Gazeteciliğin Tarihi

Bazı basın tarihçileri araştırmacı gazeteciliğin 17. yüzyılın sonlarıyla 18. yüzyılın başlarında ortaya çıktığını savunmaktadırlar. Kanıt olarak da gazeteci Benjamin Harris ve James Franklin’in Boston gazetelerinde resmi görevlilerin yolsuzluklarını ve yetki istismarlarını açığa vurdukları haberleri göstermektedirler. Benjamin Harris, ABD’de yayımlanan ilk gazete olan *Publick Occurrences*

Both Foreign and Domestick gazetesinin sahibidir. Gazete 1690'da Boston'da sadece bir sayı yayımlanabildi. Dört sayfalık gazetede çiçek hastalığı salgınıyla ilgili bir haber, Kızılderililerle ilgili bir haber, bir yangın haberi ve bir de intihar haberi yer aldı. Sömürge Valisi gazeteyi, "kuşkulu ve kesin olmayan bilgilere dayalı" haberler yayımladığı gerekçesiyle kapattı (Hillstrom, 2010: 22). Araştırmacı gazetecilik açısından önemli olan haber, hapishanedeki Fransız mahkûmlara, İngiliz ordusunun müttefiki olan Kızılderililerin yaptığı işkenceyle ilgiliydi. Harris bu haberle istismarı belgelemiş ve uygulanan politikaları sorgulamıştı (Protest vd. 1991: 30). James Franklin ise yine Boston'da 1721 yılında *The Courant* isimli gazeteyi yayımlamaya başladı ve sansasyonel haberciliği ile dikkati çekti (Aucoin, 2005: 4). Franklin özellikle Püriten kilisesinin öncülük ettiği çiçek hastalığı aşısı kampanyasına karşı yayınlar yaptı ve aşının çiçek hastalığını yaygınlaştırmaktan başka işe yaramayacağını savunmaya çalıştı. Ancak aşı kampanyası Franklin'in öngörülerinin aksine oldukça başarılı olmuştu (Protest vd. 1991: 30).

Gazeteciliğin 19. yüzyılda geçirdiği evrim ve kitleselleşme ile birlikte araştırmacı gazetecilik de yeni bir boyuta taşındı. ABD'de özellikle göç, kentleşme gibi nedenlerle artan toplumsal sorunlara yönelik araştırmacı gazeteciliğin ilk örneklerini 19. yüzyılda verdiğini görüyoruz. Gerçek adı Elisabeth Jane Cochran olan, gazetecilikte Nelly Bly takma adını kullanan gazeteci 1887 yılında Joseph Pulitzer'in *New York World* gazetesinde işe başlar başlamaz Blackwell Kadın



Riis'in fotoğrafı, sokakta uyuyan yoksul göçmen çocuklarını gözler önüne seriyor.

Hastalıkları Hastanesi'ndeki kötü koşulları araştırmak için hasta kılığında hastaneye girdi ve hastanede 10 gün geçirdi. Ardından da yaşadıklarını "Deliler evinde 10 gün" başlığıyla haberleştirdi. Haber büyük bir sansasyona yol açtı, hükümet hastane koşullarını iyileştirmek için reform yapmak ve hastane bütçesini arttırmak zorunda kaldı (Bajomi-Lazar ve Lampe, 2013: 32).

Kendisi de Danimarkalı bir göçmen olan gazeteci Jacob Riis, *New York Tribune* gazetesinde polis muhabiri olarak çalışırken, kentin varoşlarında yer alan gecekonduardaki kötü yaşam koşullarını belgelemeye başladı. 1890 yılında yayımladığı *How the Other Half Lives (Halkın Diğer Yarısı Nasıl Yaşıyor)* isimli kitap büyük yankı uyandırdı. Riis, New York'un varoşlarındaki 37 bin gecekondu da 1 milyondan fazla yoksul insanın kötü koşullarda yaşadığını belgeledi. Kitabın toplumda yarattığı etkiyle gecekondu sorununa çözüm bulunması için çalışmalar yapıldı (Hillstrom, 2010: 38).

1900'lü yılların başında ABD'de araştırmacı gazetecilik yeni bir boyut kazandı. *Muckrakers* (pislik eşeleyciler) olarak adlandırılan araştırmacı gazeteciler birçok sorunu toplum gündemine taşıdılar.

Muckraking (pislik eşeleyciliği) kavramı ilk olarak 1906 yılında ABD başkanı Theodore Roosevelt tarafından kullanıldı. Yaptığı bir konuşmada, "pislikleri eşeleyenler toplumun genel iyiliği için vazgeçilmezdir; pislikleri eşelemeyi ne zaman bırakacaklarını bildikleri sürece" diyerek araştırmacı gazeteciliği "pislik eşeleyciliği" olarak adlandırdı (Protess vd. 1991: 6).

Dönemin araştırmacı gazetecileri daha çok dergilerde çalışan gazetecilerdi. *McClure's* ve *Cosmopolitan* gibi dergiler araştırmacı gazetecilikleriyle ünlendiler. Ida Tarbell, Ray Stannard Baker ve Lincoln Steffens, *McClure's* için çalışan araştırmacı gazetecilerdi. Ida Tarbell 1902 yılında ünlü iş insanı Rockefeller'in sahip olduğu Standard Oil şirketineki yolsuzlukları yazmaya başladı. 1902 ve 1904 yılları arasında 19 sayıda devam ettirdiği yazı dizisinde Standard Oil şirketinin uyguladığı adil olmayan yöntemlerle rakiplerini nasıl ortadan kaldırdığını ortaya koydu. Ida Tarbell'in araştırmacı gazeteciliği dönemin gazetecilik anlayışından çok farklıydı. Tarbell, belgelere dayalı bilgilerden hareket ediyor ve hem şirketin yöneticileriyle hem de rakipleriyle yaptığı röportajlarla bu bilgileri destekliyordu (Hillstrom, 2010: 53-54). Ray Stannard Baker da aynı dergide "Çalışma Hakkı" (*The Right to Work*) isimli araştırmasıyla kömür madenlerindeki kötü çalışma koşullarını ve sendikaların yetersizliklerini haberleştirdi (Hillstrom, 2010: 32-33). Lincoln Steffens ise Minneapolis şehrindeki politik yolsuzlukları açığa çıkardı (Hillstrom, 2010: 33). *McClure's* dergisi, Ocak 1903'te yayımlamaya başladığı araştırmacı gazetecilik haberleriyle 400 bin nüsha satarak büyük başarı kazanınca diğer dergiler de onu taklit etme yoluna gittiler. *Muckrakers* dönemi olarak geçen 1903 ile 1912 yılları arasında ABD'de 2 binden fazla araştırmacı gazetecilik haberi yayımlandı (Aucoin, 2005: 33).

Araştırmacı gazetecilik açısından önemli örneklerden birisi de David Graham Phillips'in 1906 yılında *Cosmopolitan* dergisinde yayımlanan "Treason of

the Senate” (Senatonun İhaneti) başlıklı haberleridir. Yazılarda Philips, bazı senatörlerin kampanyalarının büyük şirketler tarafından finanse edildiğini ve dönüşünde de senatörlerin bu şirketler lehine çalışmalar yaptığını savunuyordu (Hillstrom, 2010: 78-79).

ABD’de *muckrakers* (pislik ešeleyicileri) dönemi 1912 yılında çeşitli nedenlerle kapandı. Bu nedenlerin neler olduğu konusunda farklı iddialar söz konusu. Bunlardan ilki, araştırmacı gazeteciliğin çok abartılması ve giderek sansasyonel boyutlara ulaşarak dejenere olması (Muckrakers, 2018). Bunun sonucunda da halkta artan tepkiden söz ediliyor (Hillstrom, 2010: 81). Bir başka neden olarak, araştırmacı gazetecilik sayesinde birçok alanda reform yapılması ve artık araştırmacı gazeteciliğe ihtiyaç duyulmaması gösteriliyor. Ayrıca, büyük ve güçlü şirketlerin halkla ilişkiler faaliyetlerini arttırmaları, bir yandan şirketle ilgili olumlu bir tutum oluşması için çaba gösterirken bir yandan da araştırmacı gazetecilik yapan yayın kuruluşlarını davalarla tehdit etmeleri, reklam verenleri caydırmaları gibi gazetecilik üzerinde caydırma etkisi yapan yöntemlere başvurmaları sayılabilir (Muckrakers, 2018). 1914’te Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla, gazeteciliğin iç sorunlardan çok savaşa odaklanması da önemli bir nedendir (Hillstrom, 2010: 86).

Araştırmacı gazetecilik, bir ölçüde de İngilizce literatürden kaynaklı olarak Amerikan icadı bir gazetecilik pratiği görünümündedir. Ancak, bu alanda yapılan tarihsel araştırmalar, araştırmacı gazeteciliğin başka ülkelerde de hemen hemen aynı dönemlerde ürünler verdiğini görmekteyiz.

Britanya sömürgesi olan Hindistan’da uygulanan sözleşmeli kölelik (*coolie*) sistemini araştıran Dwarkanath Ganguli, *Bengalee* gazetesinde yayımlanan haberlerinde, kandırılarak çay tarlalarına götürülen ve sözleşme imzalatılarak zorla çalıştırılan işçilerin yaşam koşullarını anlatmaya başladı. Haberler, sömürge rejimine karşı öfkeyi arttırdı ve nihayet 1920 yılında sözleşmeli kölelik sistemi tümüyle ortadan kaldırıldı. Asıl mesleği öğretmenlik olan Ganguli, emek sömürsünü ilk elden gözlemlemek ve haberleştirmek için Kalküta’dan gizlice yola çıkarak Assam eyaletindeki çay tarlalarına seyahat etti (Sharma, 2014: 28-32).

Edmund Dene Morel, bugünkü adı Demokratik Kongo Cumhuriyeti olan Belçika Kongosu’ndan Belçika’ya gemi taşımacılığı yapan İngiliz şirketi Elder Dempster’da çalışmaya başladı. Antwerp’teki limanda gemilerin yük boşaltımına ve yüklenmesine denetçilik yapan Morel, Kongo’dan gelen yük gemilerinden bol miktarda kauçuk ve fildişi boşaltılırken Kongo’ya giden gemilere sadece askerlerin bindiğini, silahlar, patlayıcılar ve zincirler yüklendiğini farkettiler. Belçika Kralı 2. Leopold’un Kongo’da yanlış işler yaptığını düşünen Morel, işinden istifa etti ve 1901 yılında gazeteciliğe adım atarak Kongo’ya gitti ve oradaki sömürüyü ve katliamları dünyaya duyurmaya başladı. Leopold’un askerleri köylere baskınlar yapmakta, kadınları esir alarak erkekleri zorla kauçuk toplamaya göndermekteydiler. Emirlerle uymayanlar öldürülüyordu. Morel, Belçika Kongo’sundaki kölelik düzenini ve katliamları açığa çıkaran cesaretli

bir araştırmacı gazeteciydi (Hochschild, 2014: 17-21).

Benjamin Saldana Rocca, Peru'nun kauçuk üretim merkezlerinden Iquitos şehrindeki kötü çalışma koşullarını haberleştiren araştırmacı gazetecidir. Rocca, Iquitos şehrinde *La Sancion* isimli gazeteyi 1907 yılında yayımlamaya başladı. Gazetede, kauçuk üretim tekeli elinde bulunduran Julio Sezar Arana'ya karşı savaş açtı ama etkili olamadı. Altı ay sonra gazetesi kapatıldı ve Rocca gizlice şehirden kaçtı. Bir yıl sonra Iquitos şehrine gelen maceraperest bir mühendis olan Walter Hardenburg, şehirde olan biteni gördü ve Saldana Rocca'nın gazetesinin nüshalarını Londra'ya götürdü. *Truth* isimli dergi 1909 yılında Peru'daki sömürüyü yazmaya başladı. İlk haberin başlığı, "Şeytanın Cenneti: İngiliz Kongosu" (Goodman, 2014: 22-27).

Harpers' Montly Magazine için çalışan İngiliz gazeteci Henry Woodd Nevinson, 1906 yılında Angola'dan işçilerin köleleştirilerek Sao Tome ve Principe adasındaki kakao üretiminde çalıştırıldıklarını, çalışanlar içinden kimsenin geri dönemediğini yazdı. 'Ölüm Adası' (*Island of Doom*) başlıklı haberler üzerine, İngiliz çikolata şirketi Cadbury bu ülkeden kakao ithalatını durdurdu (Higgs, 2014: 33-39).

Araştırmacı Gazeteciliğin Zirve Noktası: Watergate Skandalı

Elbette Watergate öncesi, 1945 yılında John Hersey'in ilk atom bombası atılan Hiroşima'ya giderek, atom bombasının yarattığı yıkımı haftalık *New Yorker* gazetesinde haberleştirmesini (Özer, 2017) ya da 1969 yılında Seymour Hersh'in Amerikan askerlerinin Vietnam'da gerçekleştirdiği My Lai katliamını konu alan haberini (Öncel, 2013: 88) araştırmacı gazeteciliğin en büyük başarıları arasında sayabiliriz, ancak medya tarihinde hiçbir haber *Washington Post* muhabirleri Bob Woodward ve Carl Bernstein'in Watergate skandalını ortaya çıkaran ve 1974 yılında ABD başkanı Richard Nixon'un istifasıyla sonuçlanan haberleri kadar etkili olmamıştır (Öncel, 2013: 89-90). Watergate skandalı özünde Cumhuriyetçi Parti'den başkan seçilen Richard Nixon'un, Demokrat Parti'nin telefonlarını gizlice dinletmek için rakip partinin merkez binasına mikrofonlar yerleştirtmeye çalışırken suçüstü yakalanmasını konu almaktadır. Olay, 1977 yılında dört dalda Oscar ödülü alan *Başkanın Bütün Adamları* (*All the President's Men*) filminde ayrıntılı olarak işlenmektedir.

Michael Schudson, *Power of News (Haberin Gücü)* isimli kitabında, Watergate haberlerinin araştırmacı gazeteciliği ete kemiğe büründürdüğünü ve Nixon'un istifasıyla sonuçlanan bir nakavt vuruşu olduğunu savunmaktadır (Schudson, 1996: 164).

Her ne kadar Watergate haberleri Bob Woodward ve Carl Bernstein'e araştırmacı gazetecilik kategorisinde değil de kamu hizmeti (*public service*) kategorisinde Pulitzer ödülü getirdiyse de, araştırmacı gazeteciliğe rağbeti arttırdığını söylemek mümkün. Watergate sonrası dönemde üniversitelerin gazetecilik programlarına başvurularda "Woodstein Etkisi" sonucu bir patlama yaşandı

(Mirando, 2002). Elbette sadece gazetecilik bölümleri popüler hale gelmedi, binlerce genç gazeteci de kendi Watergate'lerini keşfederek Woodward ve Bernstein'in şöhretlerine ortak olma yolunda araştırmacı gazetecilik haberlerinin peşine düştü. Margaret Jones Patterson ve Robert H. Russell tarafından yapılan ve "Behind the Lines: Case Studies in Investigative Journalism" isimli kitapta yayımlanan araştırmada, araştırmacı gazetecilik olarak sunulan pek çok haberin oldukça baştan savma olduğu; abartılı başlıkların ve göz alıcı grafiklerin, dikkatli araştırma ve titiz belgeleme yerine geçtiği savunulmaktadır (Aucoin, 2005: 118).

Araştırmacı Gazeteciliğin Kurumsallaşması

Araştırmacı gazeteciliğin kurumsallaşmasında ve prestiji yüksek bir gazetecilik pratiği haline gelmesinde üç temel etkiden söz edilebilir. Bunlardan birincisi, 1964 yılında "Local Investigative Specialized Reporting" (Yerel Araştırmacı Uzmanlaşmış Habercilik) adıyla verilmeye başlanan Pulitzer ödülleridir. İlk ödül 1964 yılında *Philadelphia Bulletin* gazetesinde yayımlanan ve polisteki yozlaşmayı konu alan haberdir (Temizkan, 2013: 177). Pulitzer ödülleri 1985 yılından itibaren de Araştırmacı Gazetecilik kategorisinde verilmeye başlandı. Bu arada, 2002 yılında Boston'daki Katolik kilisesindeki cinsel taciz olaylarını açığa çıkaran ve 2015 yılında çekilen *Spotlight* isimli filme de konu olan haberlerin araştırmacı gazetecilik dalında değil, tıpkı Watergate haberleri gibi "kamu hizmeti" dalında Pulitzer ödülü kazandığını da belirtmek gerekir. Araştırmacı gazetecilik dalında verilen Pulitzer ödüllerini esas alırsak, ABD'de araştırmacı gazeteciliğe en çok önem veren gazeteleri şu şekilde sıralayabiliriz: *New York Times* (5 ödül), *Washington Post* (3 ödül), *Philadelphia Inquirer* (3 ödül), *Chicago Tribune* (3 ödül), *The Seattle Times* (2 ödül), *Sarasota Herald Tribune* (2 ödül). Dünyadaki en büyük haber ajansı konumundaki Associated Press de iki ödül kazanmıştır. Ayrıca, *St. Petersburg Times*, *Lexington Herald Leader*, *The Atlanta Journal and Constitution*, *Star Tribune*, *The Indianapolis Star*, *Dallas Morning News*, *Orlando Sentinel*, *Providence Journal-Bulletin*, *Newsday*, *The Orange County Register*, *The Baltimore Sun*, *The Miami Herald*, *Los Angeles Times*, *The Blade*, *Willamette Week*, *The Birmingham News*, *Philadelphia Daily News*, *Pro-Publica*, *Tampa Bay Times*, *Charleston Gazette Mail* gazeteleri de Pulitzer ödülü kazandılar (The Pulitzer Prizes).

Araştırmacı gazeteciliğin kurumsallaşmasındaki ikinci etki, medya kuruluşlarının araştırmacı gazetecilik birimlerini oluşturmalarıdır. Özellikle Amerikan gazetelerinde ve *Sunday Times*, *Telegraph*, *Guardian* ve *Daily Mail* gibi İngiliz gazetelerinde asıl işleri araştırmacı gazetecilik olan birimler mevcuttur. Örneğin *Boston Globe* gazetesine Pulitzer ödülü kazandıran "spotlight" haberlerini dört kişilik araştırmacı gazetecilik ekibi yapmıştı (Bilgici, 2016). Aslında bir ülkede araştırmacı gazeteciliğe ne kadar değer verildiğini anlamanın bir yolu da, medya kuruluşlarında araştırmacı gazetecilik birimlerinin olup olmadığını bakarak anlaşılabilir, çünkü araştırmacı gazetecilik pahalı ve zaman alan bir gazetecilik

türü. Ayşe Cengiz Temizkan'ın da ifade ettiği gibi, "gazetecilerin bir bölümünün zamana karşı yarıştan çekilip... zamansızlık sorunu yüzünden yeterince araştırılmayan konulara eğilmesi gerekir" (2013: 188). Ancak Türkiye dahil pek çok ülkede ana akım medya kuruluşlarının araştırmacı gazeteciliğe ayıracak ne bütçesi vardır ne de niyeti. Mevcut durumda Türkiye'de sadece TRT World bünyesinde araştırmacı gazetecilik ekibi var görünüyor. Üstelik TRT World'un web sayfasında Türkiye'de de epey tartışma yaratan Panama Belgeleri'ne ilişkin dosyalarla da karşılaşabiliyorsunuz.

Araştırmacı gazeteciliğin kurumsallaşması üzerindeki üçüncü etki, araştırmacı gazetecilerin örgütlenme çabalarıdır. 1975 yılında kurulan Araştırmacı Gazeteciler ve Editörler Derneği (IRE=*Investigative Reporters and Editors*), Watergate skandalı sonrasında patlama yaşayan araştırmacı gazeteciliğin giderek gazetecilik mesleğine zarar verir hale gelebileceğine ilişkin kaygıdan hareketle kuruldu. Dönemin önemli araştırmacı gazetecileri, araştırmacı gazetecilik standartlarını yükseltmek ve etik açıdan tartışmalı yöntemler konusunda gazetecilere yol göstermek gerektiğini düşünüyorlardı, ki Watergate haberlerinde bile örneğin "derin gırtlak" olarak ifade edilen gizli kaynak çokça tartışıldı. Dernek kurulduktan bir yıl sonra yapılan ilk ulusal kenferansa üç yüzden fazla araştırmacı gazeteci katıldı (Aucoin, 2005: 129). IRE'nin en önemli katkılarından biri de araştırmacı gazeteciliği tanımlaması oldu. IRE'ye göre, bir muhabirin kişisel girişimi ve araştırmasıyla ortaya çıkan, okurlar/izleyiciler için önemli olan, kişilerin ya da kurumların gizlemeye çalıştıkları haberler araştırmacı gazetecilik haberidirler. Özellikle sırların ifşasına yapılan vurgu, araştırmacı gazeteciliğin en önemli ayırt edici özelliği haline geldi (Aucoin, 2005: 132-133).

2003 yılında Küresel Araştırmacı Gazetecilik Ağı (GIJN=*Global Investigative Journalism Network*) kuruldu. Bu ağın temel amacı, küresel düzeyde araştırmacı gazeteciliği desteklemek, özendirmek ve araştırmacı gazetecilik haberlerine katkı yapmaktır. Araştırmacı gazetecilik ağına 72 ülkeden 163 araştırmacı gazetecilik örgütü üye durumundadır. Türkiye'de araştırmacı gazeteciler derneği bulunmadığı için şimdilik bu ağa üye olan tek kuruluş Veri Gazeteciliği Türkiye'dir (Global Investigative Journalism Network, ty.).

Bu kapsamda son olarak Uluslararası Araştırmacı Gazeteciler Konsorsiyumu'ndan da söz etmek gerekir. Konsorsiyum (ICIJ= *International Consortium of Investigative Journalists*) 1997 yılında kurulmakla beraber, küresel şöhretini 2016 yılındaki habercilikle kazandı. 70 ülkeden 121 medya kuruluşu ve araştırmacı gazetecilik örgütünden 232 gazetecinin üyesi olduğu ICIJ'in ilk başarılı haberciliği Panama Belgeleri hakkındaydı. Konsorsiyum'un tek Türk üyesi, *Cumhuriyet* gazetesinin araştırmacı gazetecisi Pelin Ünker'dir. Gül Esra Atalay'ın da ifade ettiği gibi, "Panama belgeleri global anlamda siyasal arenayı etkilemiş ve yeniden şekillendirmiş bir gelişme olmanın yanında, hazırlanış biçimi incelendiğinde gazetecilik tarihi açısından da bir dönüm noktası olarak sayılabilir. Gazeteciliğin yeni medya teknolojilerinden faydalanarak değişip dönüşmesi Panama Belgeleri örneğiyle yeni bir boyut kazanmıştır" (2018: 150). Panama

Belgeleri özü itibarıyla paravan şirketler üzerinden nasıl vergi kaçırıldığını belgeliyordu. Belgeler ilk olarak Alman gazetesi *Süddeutsche Zeitung*'a sızdırıldı. Sızan belgeler 200'den fazla ülkeden politikacı, iş insanı, futbolcu, sanatçı gibi tanınmış kişiyle ilintili 214 bin dolayında paravan şirkete ilişkin 2.6 terabayt büyüklüğünde veri içeriyordu. Gazete elindeki belgeleri ICIJ ile paylaştı ve 12 ay boyunca 80'den fazla ülkeden 100 medya kuruluşunda çalışan 400 gazeteci Panama Belgeleri'ni inceleyek yayıma hazır hale getirdi (Atalay, 2018: 150). Panama Belgeleri deneyimi, yeni dönemde büyük veri ile nasıl başedilebileceğini gösteren ilk önemli örnektir. Aslında benzer bir iş birliği *wikileaks* sızıntılarında ve Edward Snowden tarafından sızdırılan NSA dosyalarında da vardı, ancak ilk kez belgelerin analizinde küresel bir iş birliğine gidildi.

Panama Belgeleri'nin ardından Cennet Belgeleri (*Paradise Papers*) de aynı yolla haberleştirildi. 50 ülkeden 120'den fazla politikacı ile çok sayıda iş insanının yurtdışındaki off-shore hesaplarıyla ilgili toplam 13 milyon 400 bin belge dünya genelinde 90 medya kuruluşu tarafından incelenerek 2017 yılı sonunda yayımlanmaya başladı. Cennet Belgeleri de tıpkı Panama Belgeleri'nde olduğu gibi Alman *Süddeutsche Zeitung* gazetesi tarafından elde edilerek Uluslararası Araştırmacı Gazeteciler Konsorsiyumu'yla paylaşıldı (DW, 6 Kasım 2017). Uluslararası Araştırmacı Gazeteciler Konsorsiyumu ayrıca Lüksemburg Sızıntıları (2014), Çin Sızıntıları (2014), İsviçre Sızıntıları (2015), Batı Afrika Sızıntıları (2018) gibi büyük çaplı haberleri de işbirliği içinde yayımladı. Konsorsiyum, dünyada araştırmacı gazetecilik pratiğine yeni bir boyut kazandırdı. Bu sızıntılardan bazılarını Türk medyasında hiç yer verilmemesi de tartışılmaya değer bir konudur.

Türkiye'de Araştırmacı Gazetecilik

Akademik kaynaklar, Türkiye'de ilk araştırmacı gazetecilik örneği olarak Uğur Mumcu ve Altan Öymen'in 1975 yılında yayımladıkları Mobilya Dosyası'nı göstermektedirler (Öncel, 2013: 95; Temizkan, 2013: 179; Alemdar ve Uzun, 2013: 218) Bu iki gazeteci, ANKA Ajansı'nda yayımladıkları haberlerle dönemin Başbakanı Süleyman Demirel'in yeğeni Yahya Demirel'in hayali ihracat yolsuzluğunu belgelediler. Mumcu ve Öymen, hayali ihracat yolsuzluğuna ilişkin haberleri Mobilya Dosyası isimli kitapta topladılar (Mumcu ve Öymen, 2006).

Uğur Mumcu özellikle 1980'li yıllarda *Cumhuriyet* gazetesinde yayımladığı yazılarla araştırmacı gazeteciliğin Türkiye'deki en önemli temsilcisi olarak tanındı. Bunlar arasında en çok ses getiren araştırması, Rabıta dosyasıydı (Mumcu, 2017). 1987 yılında *Cumhuriyet* gazetesinde yayımladığı yazılarıyla Uğur Mumcu, 1979-1984 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yurt dışında görevlendirdiği memur imamların maaşlarının yapılan gizli bir anlaşma çerçevesinde Rabıtatül Alemül İslam isimli Suudi Arabistan kökenli bir örgüt tarafından ödendiğini belgeledi. Mumcu ayrıca 1993 yılında düzenlenen bir suikastle öldürülene kadar "Silah Kaçakçılığı ve Terör", "Ağca Dosyası" gibi önemli araştırmacı gazetecilik haberlerine imza attı. Mumcu, yaptığı araştırmacı gazeteci-

likle Türkiye’de gazeteciliğin simge ismi haline geldi. Özellikle 1990’lı yıllarda Türk medyasında çok sayıda araştırmacı gazetecilik ürünü haber yayımlandı. Bu bağlamda, *Hürriyet* gazetesinde yayımlanan İLK SAN skandalı (1993), İSKİ skandalı (1993) ve Civate skandalı (1994) dönemin önemli haberleriydi (Değirmencioğlu, 2004).

Özel televizyon yayınlarının başladığı 1990’lı yıllar araştırmacı televizyon gazeteciliği için de bir alan açmıştı. Özellikle Uğur Dündar ve Haluk Şahin’in 1992 yılında *Show TV*’de yayımlamaya başladıkları *Arena* programı, “Uluslararası Organ Mafyası”, “Dolmabahçe Sarayı’nda Çürümeye Terk Edilen Tarihi Eserler”, “Yaşlıların Öldürüldüğü Huzur Evi” gibi önemli haberlere imza attı (Öncel, 2013: 96-97). Kuşkusuz bu yıllarda araştırmacı gazetecilik adı altında sansasyonel habercilik peşinde koşan programlar da yayımlandı. Özellikle Fatma Girik’in sunduğu “Söz Fato’da” programı *reality show*’la araştırmacı gazeteciliği harmanlayan, daha çok da gizli kamera haberciliğiyle tartışma yaratan bir programdı (Aksop, 1998).

Türkiye’de araştırmacı gazetecilik açısından önemli bir olay da 1996 yılında yaşanan Susurluk skandalıdır. Derin devletin trafik kazası sonucunda deşifre olduğu olay üzerinde çok sayıda araştırma haberi yayımlanmıştır. Gamze Erdoğan şöyle demektedir (2007: 138):

“Türkiye’de araştırmacı gazetecilik açısından dönüm noktasının ‘Susurluk Skandalı’ olduğu kabul görmektedir. Susurluk’ta 1996 yılında meydana gelen ünlü trafik kazası sonrasında ortaya çıkan karanlık ilişkileri aydınlatmak üzere pek çok araştırmacı gazeteci konuya eğilmiştir ve o dönemden itibaren de araştırmacı gazetecilik, Türkiye’de bir uzmanlık alanı olarak kabul edilmiştir”

Çağdaş Gazeteciler Derneği (ÇGD) 1990’lı yılların sonlarından itibaren Araştırmacı Gazetecilik Ödülü vermeye başladı. Bu ödüllerin de Türkiye’de araştırmacı gazeteciliği teşvik ettiğini söyleyebiliriz. 1998 yılından itibaren Araştırmacı Gazetecilik Ödülü alan gazeteciler şunlardır: Enis Berberoğlu (1998), Yalçın Bayer (2000), Adnan Keskin (2002), Faruk Bildirici (1999, 2003), Işık Kansu-Ebru Toktar (2004), Ertuğrul Mavioğlu (2005), Nedim Şener (2006), Emine Kaplan (2007), Bahadır Selim Dilek (2008), Aykut Küçükkaya (2009), Fırat Kozok (2010), Soner Arıkanoglu (2011), Ferit Demir (2012), Hasan Akbaş (2013), Uğur Koç (2014), İlker Akgüngör (2015), Pelin Ünker (2016), Çiğdem Toker (2017).

2016 yılında Bağımsız Gazetecilik Platformu (P24) tarafından verilmeye başlanan AB Gazetecilik Ödülleri’nden de söz etmek gerekir. 2016 yılında birincilik ödülü *Cumhuriyet* gazetesinden Hilal Köse’ye, ikincilik ödülü *Hürriyet* gazetesinden Arda Akın’a verildi. *Milliyet*’ten Burcu Karakaş ile *Cumhuriyet*’ten Canan Coşkun da Genç Gazeteci kategorisinde ödül aldılar. 2017 yılında birincilik ödülü *Antalya Körfez* gazetesinden Müzeyyen Yüce’ye, ikincilik ödülü de *Birgün* gazetesinden Serbay Mansuroğlu’na verildi. Genç Gazeteci kategorisinde ise *Cumhuriyet* gazetesinden Hazal Ocak ödüllendirildi.

Ödüller bağlamında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından her yıl “araş-

tırma” kategorisinde de verilen TGC Türkiye Gazetecilik Başarı Ödülleri’ni de anmak gerekir. TGC 1999 yılından itibaren “araştırma” kategorisinde ödül vermeye başlamıştır (Türkiye Gazeteciler Cemiyeti).

Araştırmacı Gazetecilik Yöntemleri

Araştırmacı gazetecilik özü itibarıyla uzun ve derinlemesine araştırmaları gerektirdiği için gazeteciler farklı yöntemler geliştirmişlerdir. Tarihsel örneklerle bakıldığında, bazıları tartışmalı olan bu yöntemleri şöyle sıralamak mümkündür: Kimlik gizlemek/başkasının kimliğine bürünmek, gizli kayıt, gizli kaynak (muhabir) kullanmak, çalıntı/sızıntı bilgileri kullanmak, kitle-kaynak yöntemine başvurmak.

Kimlik Gizleyerek ya da Başkasının Kimliğine Bürünerek Haber Araştırmak

Kimlik gizlemek ya da başkasının kimliğine girerek haber araştırmak, 1887 yılında kadın hastalıkları hastanesinde kötü koşulları araştırmak için hasta kılığında hastaneye yatan Nellie Bly’dan bu en çok başvurulan araştırmacı gazetecilik yöntemlerinden birisidir. En bilinen örneklerinden birisi de 1992 yılında yaşanan ABC-Food Lion olayıdır. ABD’de, 1992 yılında ABC televizyonu, Food Lion isimli bir yiyecek şirketindeki et paketlemede suistimaller olduğu bilgisini alır. İddiaya göre et paketleri üzerindeki tarih etiketleri değiştirilmekte ya da etler yeniden paketlenmektedir. Televizyon kanalı iki muhabirine şirkete iş başvurusu yaptırır. Muhabirler işe alınırlar ve et paketleme servisindeki kötü uygulamaları belgelerler. Şirketin, haberin yayımlanmasıyla birlikte borsadaki değeri düşer ve 1.9 milyar dolar zarar eder. Şirket ABC’ye dava açar ve üç suçlama yöneltir: sahtecilik, izinsiz girme ve güveni kötüye kullanma. Mahkeme ABC’yi mahkûm eder ve şirkete 5.5 milyon dolar ödemesine karar verir. Ancak temyiz mahkemesi sahtecilik suçlamasını geri çevirir ve diğer suçlardan iki dolar ödemesine karar verir (Raphael, vd. 2004). Alman gazeteci Gunter Wallraff da Türk işçi kılığına girerek, Almanya’da çalışan yabancıların yaşadıkları zorlukları haberleştirmişti.

Gizli Kayıt Yapmak

Araştırmacı gazetecilikte gizli kayıt yöntemi etik açıdan en fazla tartışma yaratan yöntemdir. Temel olarak, aldatma içerdiği için “son çare” olarak başvurulması gerekir (Foreman, 2016: 291). Gizli kamera haberciliği açısından Türkiye’de çok tartışılan iki örnekten söz edeceğim. İlk olay 1996 yılında yaşandı. *Arena* ekibine gelen ihbara göre, “Cinci Hoca” lakaplı Şerafettin Yardımedici isimli vatandaş, kendisinden yardım isteyen kadınları taciz etmektedir. Bu olayı araştırmaya karar veren *Arena* ekibi, bir üniversitede öğretim üyesi olan bir kadını ikna eder. Gizli kamerayla Hocaya gönderir. Hoca da kadına sarkıntılık eder. Bu görüntülerin TV’de yayımlanmasının ardından Hoca önce gözaltına alınır ve sorgulanır, bir gün sonra da intihar eder. Programın yayımlanmasının ardından suçlanan kişinin intiharı medyada çokça tartışıldı. İkinci olay da 1997

yılında yaşandı. *Söz Fato'da* programına başvuran bir genç kadın, bir askeri hastanede çalışan kadın doğum uzmanı tarafından taciz edildiğini söyler. Program ekibi tarafından üzerine gizli kamera yerleştirilen bir konu mankeni doktora muayene olmaya gider ve böylece tacizi belgeler. Gizli kamera görüntüleri *Söz Fato'da* programında yayımlanır, doktor albay tutuklanır (Aksop, 1998: 101-102). Bu olayda asıl tartışmalı olan, gerçek bir olayı gizli kamera ile kayıt etmekten çok, olayın sahnelenmiş olmasıdır.

Gizli Kaynağa Başvurmak

Gizli kaynağa başvurmak, araştırmacı gazetecilerin vazgeçemediği bir bilgi toplama yöntemidir. Gizli kaynakların en bilineni, Watergate skandalı haberlerinde kullanılan "derin gırtlak"tır. Gazeteciler Bob Woodward ve Carl Bernstein, "derin gırtlak"tan aldıkları bilgileri başka kaynaklardan doğrularak yayımlamışlar ve gizli kaynaklarını hiçbir zaman açıklamamışlardır. Yıllar sonra 2005 yılında dönemin FBI Başkan Yardımcısı Mark Felt, derin gırtlakın kendisi olduğunu *Vanity Fair* dergisine verdiği bir söyleşide açıklamıştır (Öncel, 2013: 90). Gizli kaynaklar özellikle devletlere ve şirketlere ilişkin yolsuzluk, para aklama, rüşvet, kayırma gibi suistimalleri açığa çıkarmak için kullanılan bir araştırmacı gazetecilik yöntemidir. 2013 yılında *Washington Post* ve *Guardian* gazetelerine NSA (Ulusal Güvenlik Dairesi) belgelerini sızdıran Edward Snowden isimli eski bir NSA çalışanı da bir gizli kaynaktı, ancak NSA sızıntıyı Snowden'in yaptığını tespit etti, Snowden de itirafta bulunarak kendini deşifre etmiş oldu (*Guardian*, 11 Haziran 2013). 2016 yılında Alman gazetesi *Süddeutsche Zeitung*'a sızdırılan ve gazetenin Uluslararası Araştırmacı Gazeteciler Konsorsiyumu ile iş birliği yaparak incelemeye açtığı Panama Belgeleri de gizli bir kaynak tarafından sızdırıldı (*Cumhuriyet*, 2016).

Sızıntı Belgelere Dayalı Habercilik Yapmak

Son yıllarda *wikileaks* ile başlayan sızıntı belgelere dayalı araştırmacı gazetecilikten de söz etmek gerekir. Edward Snowden tarafından sızdırılan NSA Belgeleri'nde ABD'nin dünya genelinde milyonlarca kişinin telefonlarını dinlediği ve internet verilerini izlediği ortaya çıkmıştı (*DW*, 2013). Panama Belgeleri 2016 yılında sızdırıldı. Panama merkezli hukuk firması Mossack Fonseca'ya ait 11.5 milyon belge üzerinde çalışan Uluslararası Araştırmacı Gazeteciler Konsorsiyumu üyesi gazeteciler, yüzlerce habere imza attılar. Hatta 2017 yılında Uluslararası Gazeteciler Konsorsiyumu Panama Belgeleri'ndeki haberciliğiyle "açıklayıcı habercilik" (*explanatory reporting*) kategorisinde Pulitzer ödülüne değer görüldü. Sızıntı haberciliği bağlamında 2015 yılında *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan ve dava konusu olan MİT Tırları olayına da değinmek gerekir. Haberde, Milli İstihbarat Teşkilatı'na ait tırlarla Suriye'deki gruplara silah sevk edildiği iddia ediliyor, kanıt olarak da savcılık dosyasından alındığını belirtilen görüntüler veriliyordu (*BBC*, 27 Kasım 2015).

Crowdsourcing (Kitle-Kaynak) Yöntemi Kullanmak

Önce kitle-kaynağın ne anlama geldiğini açıklayalım. Kavramı ilk kullanan

kişi, Jeff Howe'dur. 2006 yılında *Wired* dergisine yazdığı bir yazıda *outsourcing* (dış kaynak) teriminden hareketle *crowdsourcing* terimini kullanıyor Jeff Howe (2006). Dış kaynak kullanımı, firmaların asıl işlerinin dışında kalan işleri kendi alanında uzmanlaşmış başka firmalardan almasına deniyor. Buradan hareketle, Jeff Howe *crowdsourcing*'i şöyle tanımlıyor: "Geleneksel olarak belirli bir kişi ya da kurum tarafından yapılan bir işi açık çağrılar yoluyla tanımlanmamış geniş bir insan topluluğuna yaptırmak" (Howe, 2006).

Peki bu kavramın araştırmacı gazetecilikle ilişkisi nedir? Reuters Gazetecilik Enstitüsü için bir rapor hazırlayan Johanna Vehkoo (2013: 5), araştırmacı gazetecilikte kitle-kaynak yönteminin oldukça yeni olduğunu ve internetin sağladığı yeni olanaklarla yaygınlaştığını söylüyor. Vehkoo'ya göre *Guardian* gazetesi kitle-kaynak yöntemini kullanmada öncü rolü üstlenen gazete konumunda. Gazete, 2009 yılında başlattığı bir proje ile Britanya milletvekillerinin harcamaları konusunda kolay araştırılabilir bir veri tabanı oluşturdu. Milletvekillerinin harcamalarına ilişkin 482 bin belgeyi siteye yükledi ve okurlardan diledikleri vekilin harcamalarına bakmaları ve araştırılması gereken kuşkulu bir durum varsa rapor etmelerini istedi. Belgeler yayımlanır yayımlanmaz ilk 80 saatte 170 bin belge okurlar tarafından incelendi (Vehkoo, 2013: 6). Yine 1 Nisan 2009 tarihinde *Guardian* adına G20 Londra'daki G20 protestolarını izleyen gazeteci Paul Lewis, evine giderken düşüp ölen Ian Tomlinson'un nasıl öldüğünü araştırmaya başladı. Resmi açıklamaya göre Tomlinson kalp krizi geçirmişti. Paul Lewis diğer gazetelerin aksine resmi açıklamayla yetinmeyip *twitter*'da kitle-kaynak yöntemiyle takipçilerine çağrı yaptı ve olay yerinde olan görgü tanıklarından yardım istedi. Sonuçta Tomlinson'un polis tarafından itildiğini, yere düşen Tomlinson'un öldüğünü kanıtladı (Vehkoo, 2013: 11).

Literatüre geçmemiş başka örnekler de vardır kuşkusuz. Birkaç yazımda söz ettiğim Kıbrıslı Türk gazeteci Sevgül Uludağ belki de bu yöntemi en etkili ve en uzun süre kullanan gazetecidir (İrvan, 2007; İrvan, 2012). *Yenidüzen* gazetesinde kendisine ayrılan sayfada Kıbrıs'taki kayıpların peşine düşen Sevgül Uludağ, 2006 yılında başlattığı yazı dizisini 12 yıldır devam ettiriyor. Gazetecilik tarihinde bu kadar uzun süre devam eden başka bir yazı dizisi yoktur sanırım. "Anlatılmamış Öyküler" adını taşıyan bu yazı dizisine başlarken, Uludağ (2006) şunları yazmıştı:

Sevgili okurlarım, Bugün birlikte yeni bir yolculuğa çıkacağız – bu yolculukta, Kıbrıs'ta anlatılmamış öyküleri, canlı tanıklardan dinleyeceğiz... Tarihimizin gizlenmiş, saklanmış yönlerinin izlerini birlikte süreceğiz... Tek bir şeyden emin olacağız: Bu anlatılanların hepsi de burada, bu adada yaşanmış ve gerçek! Hepsi de canlı tanıkların ağzından, aynen aktarılıyor... Yolculuğumuzun başlangıcını bugün, burada yapıyoruz ancak nerelerden geçeceğimiz ve nerelere varacağımız henüz belirsiz...

Uludağ, gazetedeki sayfasından görgü tanıklarına yönelik kayıpların gömülü olduğu mezar yerlerini bildirmeleri konusunda sık sık çağrı yapmakta. Örneğin, 1 Ocak 2011 tarihinde *Yenidüzen*'de yayımlanan "Kumyalı'da olası gömü yerleri" başlıklı yazısının sonuna şu notu düşmüştü: "Bu konuda daha ayrıntılı bilgi sahibi olan okurlarımı, isimli veya isimli olarak numaralı telefondan

(verdiği kendi cep numarasıdır) beni veyanumaralı telefonda Kayıplar Komitesi görevlisi Mine Balman'ı aramaya davet ediyorum." Görüldüğü gibi, Sevgül Uludağ bir barış gazetecisi ve araştırmacı gazeteci olarak, kitle-kaynak olarak tanımlanabilecek bir yöntemle kayıp mezarlarının bulunması konusunda yıllardır görgü tanıklarının yardımıyla Kıbrıslı Türk ve Rum kayıpları bulmaya çabalamaktadır.

Araştırmacı Gazeteciliğe Kamuoyu Desteği

Araştırmacı gazeteciliği tüm dünyada popüler hale getiren olay, Watergate skandalıdır. Watergate skandalının ardından ABD Başkanı Richard Nixon'un istifa etmek zorunda kalması, sadece gazetecilik eğitimine olan ilgiyi artırmamış (Bagdikian, 1977), aynı zamanda toplumun araştırmacı gazeteciliğe yönelik olumlu tutumunu da pekiştirmiştir. Kuşkusuz bunda, Watergate skandalını konu alan *All the President's Men* (*Başkanın Bütün Adamları*) filminin olumlu katkısı da söz konusudur.

Toplumun araştırmacı gazeteciliği destekleyip desteklemediğine ilişkin ilk kamuoyu araştırması 1980 yılında *Chicago Sun-Times* gazetesi tarafından yapıldı. 603 kişilik bir örneklem üzerinde telefon anketine dayalı araştırmaya katılanların neredeyse tamamı (çok önemli diyenler yüzde 77, biraz önemli diyenler yüzde 19, önemsiz diyenler yüzde 2 ve fikrim yok diyenler yüzde 2) araştırmacı gazeteciliğin önemli olduğunu söylüyordu. Araştırmada katılımcılara ayrıca araştırmacı gazeteciliği değerli yapanın sonuç almak olup olmadığı da soruldu. "Sonuç alınırsa değerlidir" diyenlerin oranı yüzde 17'de kalırken, "sorunları haber yaparak topluma mal etmek önemlidir" diyenlerin oranı yüzde 77'ydi (Fielder ve Weaver, 1982: 57).

1984-85 yıllarında ASNE (*American Society of News Editors*) tarafından 999 kişilik örneklem üzerinden yapılan ulusal düzeydeki araştırmada araştırmacı gazeteciliği çok önemli görenlerin oranı (çok önemli diyenler yüzde 55.7, biraz önemli diyenler yüzde 38.5, önemsiz diyenler yüzde 5.8) Chicago araştırmasına göre daha düşüktü (Weaver ve Daniels, 1992: 151). 1989 yılında Indiana eyaletinde yapılan araştırmada ise araştırmacı gazeteciliği çok önemli görenlerin oranı hayli düşüktü (çok önemli diyenler yüzde 45.6, biraz önemli diyenler 45.9, hiç önemli değil diyenler yüzde 7.1) (Weaver ve Daniels, 1992: 151).

1990'lı yıllarda araştırmacı gazeteciliğe yönelik toplumsal desteğin ve güvenin sürdüğünü görüyoruz. 1997 yılında Pew Araştırma Merkezi tarafından 1217 kişilik örneklem üzerinden ABD'de ülke çapında gerçekleştirilen bir telefon anketine dayalı araştırmanın sonuçlarına göre, Amerikan halkının yüzde 84'ü araştırmacı gazeteciliği onayladığını söylüyordu. Ancak, daha fazla araştırmacı gazetecilik olmalı mı şeklindeki soruya evet diyenlerin oranı yüzde 64'e düşüyordu (Willnat ve Weaver, 1998). Amerika özelinde araştırmacı gazeteciliğin 1990'lı yıllarda popüler olmasının bir nedeni de, ABC televizyonunda ya-

yımlanan Food Lion isimli bir yiyecek şirketine ilişkin araştırmacı gazetecilik haberinin çok yankı uyandırmasıdır (Willnat ve Weaver, 1998).

2013 yılında Britanya’da YouGov tarafından yapılan kamuoyu yoklamasına göre halkın yüzde 53’ü araştırmacı gazeteciliğin Britanya demokrasisi üzerinde olumlu etkisi olduğunu düşünüyordu; yüzde 49’u ise araştırmacı gazeteciliği önemsediğini söylüyordu (Kowalewski, 2013).

Türkiye’de halkın araştırmacı gazeteciliğe nasıl baktığına ilişkin bugüne kadar bir kamuoyu araştırması yapılmadığı için bu konuda bir yorum yapmak mümkün görünmüyor.

Araştırmacı Gazeteciliğin Riskleri

Her ne kadar araştırmacı gazetecilik, en prestijli gazetecilik türü olarak görülse ve çoğu gazetecinin hayali olsa da, yapılan habercilik nedeniyle riskli bir gazetecilik türüdür. Basın tarihi, tanınmış araştırmacı gazetecilerin yaşamsal risk altında çalıştıklarını göstermektedir. 1907 yılında Peru’nun kauçuk üretim merkezlerinden Iquitos şehrindeki kötü çalışma koşullarını haberleştiren araştırmacı gazeteci Benjamin Saldana Rocca, kauçuk üretim tekeli elinde bulunduran Julio Sesar Arana’nın tehditleri nedeniyle gizlice şehirden kaçmak zorunda kaldı.

Yolsuzluk ve örgütlü suçlar üzerine haberler yapan *The Saturday Press* muhabiri Howard Guilford 1934 yılında; *Midwest American* muhabiri Walter Liggett de 1935 yılında öldürüldü. *Arizona Republic*’in araştırmacı gazetecisi Don Bolles, 1976 yılında mafyaya ilişkin bir araştırma haberi peşindeyken arabasına konan bombayla öldürüldü. *Wikipedia*’da (ty.) yer alan “List of killed journalists in the United States” (ABD’de öldürülen gazeteciler listesi) maddesine göre en az 39 gazeteci haberleri için araştırma yaparken öldürüldü.

Türkiye’de araştırmacı gazetecilikle özdeşleşen Uğur Mumcu 1993 yılında arabasına konan bombayla öldürüldü. Aradan 25 yıl geçmesine karşın, cinayetin neden işlendiği bugüne kadar aydınlatılamadı (*SuperHaber*, 2018).

Rusya’da NTV televizyonunda çalışan araştırmacı gazeteci Ilia Zimine, Moskova’daki evinde uğradığı saldırı sonucu 2006 yılında öldürüldü (Önderoğlu, 2006). Yine aynı yıl, ünlü Rus araştırmacı gazeteci Anna Politkovskaya uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürüldü. Politkovskaya özellikle Rusya’nın Çeçenistan’da sürdürdüğü operasyonları eleştiren haberler yapıyordu. Politkovskaya’nın öldürülmesine ilişkin davanın sonucunda beş Çeçen mahkûm edildi, ancak tıpkı Uğur Mumcu cinayetinde olduğu gibi asıl azmettiricilerin kim ya da kimler olduğu hâlâ ortaya çıkarılabilmemiş değil (Dejevsky, 2014). Yine bir başka Rus araştırmacı gazeteci Maxim Borodin, polis raporuna göre dördüncü kat-taki evinin camından düşerek öldü. Suriye’ye ilişkin yaptığı araştırma haberleriyle hükümetin tepkisini çeken Borodin’in ölümü üzerindeki sır perdesi de aralanabilmiş değil (Carroll, 2018).

Maltalı araştırmacı gazeteci Daphne Caruana Galizia, Panama Belgeleri haberlerinden sonra 2017 yılında arabasına konan bombayla öldürüldü (Garsida, 2017). İtalyan suç örgütleriyle siyasetçiler arasındaki ilişkileri araştıran Slovak araştırmacı gazeteci Jan Kuciak, 2018 yılında nişanlısıyla birlikte vurularak öldürüldü (BBC, 28 Şubat 2018).

Araştırmacı gazeteciler sadece cinayetlere, ölüm tehditlerine maruz kalmıyor, aynı zamanda ağır para ya da hapis cezası talep edilen davalarla yüzleşmek zorunda da kalıyorlar. Hükümetler ya da güçlü şirketler, açtıkları davalarla araştırmacı gazetecilik üzerinde bir tür caydırma etkisi (*chilling effect*) oluşturuyorlar.

Hatice İsmayilova, Azerbaycan devlet başkanı ve ailesinin yolsuzluklarını yazdıktan sonra başına gelmedik kalmayan Azeri gazetecidir. Eurovision Şarkı Yarışması'nın yapıldığı Kristal Salon'un yapımındaki yolsuzlukları haber yapan İsmayilova, zimmetine para geçirmek ve vergi kaçırmak suçlamalarıyla hapse mahkûm edildi (BBC, 1 Eylül 2015).

Türkiye'de neredeyse dava edilmeyen hiçbir araştırmacı gazetecilik haberi yoktur. Son dönemde en bilinen davalardan birisi gazeteci Ahmet Şık ve Ertuğrul Mavioğlu'na açılan davadır. Bu iki gazeteci, Ergenekon davaları kapsamında yazdıkları kitaplar nedeniyle soruşturmanın gizliliğini ihlalle suçlanmışlar, Ahmet Şık bir süre tutuklu kalmış, 2011 yılında da beraat etmişlerdi (*Hürriyet*, 13 Mayıs 2011). Aynı dönemde, Hrant Dink cinayetine ilişkin yaptığı eleştirel haberlerle gündeme gelen gazeteci Nedim Şener de "Ergenekon Terör Örgütü"-ne yardım etmek suçlamasıyla Ahmet Şık'la birlikte tutuklanmıştı (CNN Türk, 6 Mart 2011). *Cumhuriyet* gazetesinden Pelin Ünker, Cennet Belgeleri haberleri nedeniyle eski Başbakan Binali Yıldırım ve oğullarınca açılan 500 bin TL'lik tazminat davasıyla yargılanmaktadır. Yine *Cumhuriyet*'ten Çiğdem Toker, Rusya'ya domates ihracatını konu alan bir yazısı nedeniyle 1.5 milyon TL'lik manevi tazminat davasına maruz kalmıştır (Tartanoğlu, 2018). Toker'e, "Tasarruf arıyorsanız metro ihalelerine bakın" başlıklı yazısı nedeniyle de Şenbay Madencilik şirketi tarafından 1.5 milyon TL'lik bir tazminat davası daha açıldı (*Cumhuriyet*, 25 Mayıs 2018).

Sonuç

Araştırmacı gazeteciliği irdelediğim bu makalede, araştırmacı gazetecilikle ilgilenenlere kaynak oluşturmak amacıyla genel bir değerlendirme yapmaya çalıştım. Son olarak, araştırmacı gazeteciliğin en önemli argümanı olan "kamu yararı" kavramından söz edeceğim. Kamu yararı, anlaşılması kolay ancak tanımlanması zor bir kavramdır. Gazetecilik etiği belgelerinde de kamu yararı tanımlanmak yerine, nelerin kamu yararı içerdiği anlatılmaktadır.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından 1998 yılında yayımlanan Türkiye Gazetecilik Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'ne göre, şu haberlerde kamu yararı söz konusudur: a) Büyük bir suç yahut yolsuzluk üstüne araştırma ve yayın;

b) Toplumu kötü etkileyici bir tutumla ilgili araştırma ve yayın; c) Toplumun güvenliğinin veya sağlığının korunması; d) İlgili kişinin sözleri yahut eylemleri sonucu halkın yanıltılmasının, yanıltılmasının veya yanlış yapmasının engellenmesi (Türkiye Gazeteciler Cemiyeti).

BBC Yayın İlkeleri Kılavuzu'nda (BBC, ty.) kamu yararı için şunlar söylenmektedir:

Kamu yararı pek çok şekilde tanımlanabilir; aşağıdakilerin yapılması kamu yararıdır: 1. Bir suçun ifşa edilmesi ya da ortaya çıkarılması; 2. Ciddi anti-sosyal davranışların ortaya çıkarılması; 3. Yolsuzluk ya da adaletsizliklerin ifşa edilmesi; 4. Ciddi yetersizlik ya da ihmalin açıklanması; 5. Halk sağlığı ve güvenliğinin korunması; 6) Bir birey ya da kurum tarafından yapılan bir açıklama ya da eylemin halkı yanıltmasını önlemek; 7. Kamuyu ilgilendiren konularda insanların çok daha bilinçli karar vermesine yarayan bilgilerin açıklanması.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de verdiği birçok kararda "kamu yararı" kavramına değiniyor. Faruk Bildirici'nin aktarımıyla, AİHM, "kamu yararı" gerekçesini kullanan bir gazetecinin "iyi niyetli olmasını, olgulara dayanmasını, basın kuralları ile tutarlı, güvenilir ve belirgin haber vermesini" talep etmektedir (Bildirici, 2014).

Radyo Twist, 1996 yılında Slovakya Başbakan Yardımcı ve Maliye Bakanı olan kişi ile Adalet Bakanı Yardımcısı'nın telefon konuşmasını yayımladı. Telefon konuşması yasadışı biçimde dinlenmiş ve radyoya ulaştırılmıştı. Ses kayıtlarını yayımlamadan önce programcı bir anons yaptı ve mahkeme kararı olmadan yapılan yasadışı dinlemeleri onaylamadıklarını, ancak ellerinde bulunan ses kaydını "kamu yararı" söz konusu olduğu için yayımlamaktan kaçınamayacaklarını ve toplumu bilgilendirme görevlerini yerine getireceklerini söyledi. Slovak mahkemesi radyoyu suçlu buldu ve konu AİHM'e taşındı. AİHM, 2006 yılında verdiği kararla Radyo Twist'i haklı buldu ve kararında şu noktalar üzerinde durdu:

1.İfade özgürlüğü, demokratik toplumun en önemli temellerinden birisini oluşturur. Bu özgürlük sadece olumlu bilgi ve fikirler için değil; kızdıran, şok edici ve rahatsızlık veren bilgi ve fikirler için de geçerlidir; 2. Basının her ne kadar kişilerin şöhretine ve haklarına zarar veren yayın yapmaktan kaçınması gerekse de, asli işlevi kamu yararına giren her konuda bilgi ve fikirleri aktarmaktır; 3. Kamusal figürler olan siyasetçiler için kabul edilebilir eleştiri sınırları sıradan insanlara göre daha geniştir; 4. Basına verilen cezanın yaratacağı "caydırma etkisi"nin, gelecekteki gözetim işlevine ilişkin performansını olumsuz etkileyeceği dikkate alınmalıdır; 5. Telefon konuşmasının içeriği aşikâr biçimde politiktir ve özel yaşama ilişkin bir konuşma olarak değerlendirilemez; 6. Konuşmalarda, devlet işletmelerinin yönetimi ve özelleştirilmesinden söz edilmektedir ve bu konuşmaların kamuyu ilgilendirdiği gayet açıktır; 7. Konuşmaların yasadışı yöntemlerle kaydedildiği doğru olsa bile kayıtları gazetecilerin yaptığına ilişkin bir suçlama yoktur; 8. Radyo, üçüncü bir kişi tarafından yasadışı biçimde kaydedilen konuşmayı yayımladığı için cezalandırılmıştır. Bu durum, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinde düzenlenen ifade ve basın özgürlüğüne aykırıdır (İrvan, 2014).

AIHM, 2016 yılında verdiği başka bir kararda, İsviçre’de meydana gelen bir kazaya ilişkin gizli belgeleri yayımlayan gazeteci Arnaud Bedat’a yerel mahkemede verilen bir aylık hapis cezasının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesini yani basın özgürlüğünü ihlâl etmediğine karar verdi. AIHM kararında gazetecinin gizli belgeleri yayımlayarak kazaya karışanların masumiyet karinesine zarar verdiğini ifade etti (*Gazete Vatan*, 29 Mart 2016).

Sonuç olarak, araştırmacı gazeteciliğin en önemli dayanak noktası olan kamu yararı kavramından söz edebilmemiz için, yayımlanan haberin demokratik toplumsal yaşamın sağlıklı biçimde işleyişine yardımcı olması gerekir. Araştırmacı gazetecilik yöntemleriyle elde edilen bilgi ve belgeleri de bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Yani araştırmacı gazetecilik açısından aslanan, bilgi ve belgelerin nasıl elde edildikleri değil, kamu yararına hizmet edip etmedikleridir.

Kaynakça

- Akçalı, S. (1998). *Türkiye’de Araştırmacı Gazetecilik ve Sorunları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksop, G. (1998). *Türkiye’de Reality Show’lar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alemdar, K. ve Uzun, R. (2013). *Herkes İçin Gazetecilik*. Ankara: Tanyeri Kitap.
- Atalay, G. E. (2018). Enformasyon Anarşisi ve Gazeteciliğin Dönüşümü: Panama Belgeleri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*. 5(5). 143-157.
- Aucoin, J. L. (2005). *The Evolution of American Investigative Journalism*. University of Missouri Press.
- Bagdikian, B. (Mart 1977). Woodstein U: Notes on the Mass Production and Questionable Education of Journalists. *The Atlantic Monthly*. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1977/03/woodstein-u-notes-on-the-mass-production-and-questionable-education-of-journalists/306923/>.
- Bajomi-Lazar, P. ve Lampe, A. (2013). Invisible Journalism? The Political Impact of Investigative Journalism in Hungary. *Media Transformations*. 9(8). 30-51.
- BBC. (tarih yok). “Turkish Editorial Guidelines”. <http://www.bbc.co.uk/turkish/ilkel-ch6.pdf>.
- _____ (1 Eylül 2015). “Ünlü Azeri gazeteci İsmayilova’ya 7,5 yıl hapis cezası”. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150901_azeri_gazeteci_ismayilova_hapis.
- _____ (27 Kasım 2015). “MİT Tırları Soruşturması: Neler olmuştu?”. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151127_mit_tirlari_neler_olmus-tu.
- _____ (28 Şubat 2018). “Slovakya’da Araştırmacı Gazeteci Kuciak Cinayetinden Sonra Üç Siyasetçi İstifa Etti”. <https://www.bbc.com/turkce/ha>

- berler-dunya-43232879.
- Bildirici, F. (2003). "Araştırmacı Gazetecilik Nedir?". www.farukbildirici.com.
- _____ (6 Nisan 2014). "Kamu Yararı ya da Ortak Çıkar". <http://www.hurriyet.com.tr/kamu-yarari-ya-da-ortak-cikar-26167929>.
- Bilgici, Y. (28 Şubat 2016). "Efsane Spotlight Ekibi Anlatıyor: İşimizi İyi Yapamazsak Okur Kalmaz". <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/keyif/efsane-spotlight-ekibi-anlatiyor-isimizi-iyi-yapamazsak-okur-kalmaz-40061019>.
- Carroll, O. (16 Nisan 2018). "Russian Investigative Journalist Dies After Mysterious Fall from Fourth-Floor Window". <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/maxim-borodin-russian-journalist-dies-mysterious-fall-investigative-yekaterinburg-a8307156.html>.
- CNN Türk. (6 Mart 2011). "Nedim Şener ve Ahmet Şık Tutuklandı". <https://www.cnnturk.com/2011/turkiye/03/06/nedim.sener.ve.ahmet.sik.tutuklandi/608990.0/index.html>.
- Cumhuriyet. (4 Nisan 2016). "Panama Belgeleri...". http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunya/509467/Panama_belgeleri..._iste_dunyanin_kirli_camasilari..._Turkiye_den_101_sirket.html.
- _____ (25 Mayıs 2018). "Çiğdem Toker'e Bir 1.5 Milyon TL'lik Dava Daha." http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/982692/Cigdem_Toker_e_bir_1.5_milyon_TL_lik_dava_daha.html.
- Değirmencioglu, G. (2004). *1990 Sonrası Türk Basınında Araştırma Gazeteciliği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____ (2014). *Yöntem ve Örneklerle Araştırmacı Gazetecilik*. Kocaeli: Volga Yayıncılık.
- Dejevsky, M. (13 Haziran 2014). "Who Really Did Kill Russian Journalist Anna Politkovskaya?". <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/who-really-did-kill-russian-journalist-anna-politkovskaya-9535772.html>.
- DW. (7 Ağustos 2013). "Snowden Krizi Büyüyor". <https://www.dw.com/tr/snowden-krizi-b%C3%BCy%C3%BCyor/a-17004300>.
- _____ (6 Kasım 2017). "Cennet Belgeleri yayımlandı". <https://www.dw.com/tr/cennet-belgeleri-yay%C4%B1mland%C4%B1/a-41249672>.
- Erdoğan, G. (2007). *Ulusal Yazılı Basında Uzman Gazetecilik: Kültür Sanat Haberliliğinin Ana Akım ve Fikir Gazetelerindeki Uygulamaları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ettema, J. S. ve Glasser, T. L. (1988). Narrative Form and Moral Force: The Realization of Innocence and Guilt Through Investigative Journalism. *Journal of Communication*. 38(3). 8-26.
- Fielder, V. D. ve Weaver, D. H. (1982). Public Opinion on Investigative Reporting. *Newspaper Research Journal*. 3(2). 54-62.
- Foreman, G. (2016). *The Ethical Journalist: Making Responsible Decisions in the Digital Age*. Wiley Blackwell.

- Garsida, J. (16 Ocak 2017). "Malta Car Bomb Kills Panama Papers Journalist". <https://www.theguardian.com/world/2017/oct/16/malta-car-bomb-kills-panama-papers-journalist>.
- Gazete Vatan. (29 Mart 2016). "AİHM, Gizli Belgeleri Yayımlayan Gazeteciyi Haksız Buldu". <http://www.gazetevatan.com/aihm-gizli-belgeleri-yayinlayan-gazeteciyi-haksiz-buldu-929531-dunya/>.
- Global Investigative Journalism Network. (tarih yok). "About Us". <https://gijn.org/about/about-us/>.
- Goodman, J. (2014). "Benjamin Saldaña Rocca: The Wave of Blood." A. Schiffrin (ed.) *Global Muckraking: 100 Years of Investigative Journalism From Around the World*. (22-27). The New Press.
- Guardian. (11 Haziran 2013). "Edward Snowden: The Whistleblower Behind the NSA Surveillance Revelations". <https://www.theguardian.com/world/2013/jun/09/edward-snowden-nsa-whistleblower-surveillance>.
- Higgs, C. (2014). "Henry Woodd Nevinson: Part 4-The Islands of Doom". A. Schiffrin (ed.) *Global Muckraking: 100 Years of Investigative Journalism From Around the World*. (33-39). The New Press.
- Hillstrom, L. C. (2010). *Defining Moments: The Muckrakers and the Progressive Era*. Omnigraphics, Inc.
- Hochschild, A. (2014). "E.D. Morel: The Third Test of Congo State Rule— Militarism, Murder, Mutilation, and the Traffic in Arms". A. Schiffrin (ed.) *Global Muckraking: 100 Years of Investigative Journalism From Around the World*. (17-21). The New Press.
- Howe, J. (2 Haziran 2006). Crowdsourcing: A definition. http://crowdsourcing.typepad.com/cs/2006/06/crowdsourcing_a.html.
- Hunter, M. L. (2018). Story-Based Inquiry: A Manuel for Investigative Journalists. <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001930/193078e.pdf>.
- Hürriyet. (13 Mayıs 2011). "Ahmet Şık ve Ertuğrul Mavioğlu'na Kitaptan Beraat". <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/ahmet-sik-ve-ertugrul-mavioglu-na-kitaptan-beraat-17779931>.
- IRE. (2017). IRE Awards. <http://ire.org/awards/ire-awards/faq/#judgecrit>
- İrvan, S. (2007). "Oral History as a Method for Peace Journalists: Sevgül Uludağ as a Case Study". *Second International Conference in Communication and Media Studies: Communication in Peace / Conflict in Communication*. 245-251. Gazimağusa.
- _____ (2012). "Barış Gazeteciliği Mümkün mü?". Ö. Özer (ed.) *Alternatif Medya Alternatif Gazetecilik*. Konya: Literatürk.
- _____ (10 Mart 2014). "AİHM Kararlarında Basın Özgürlüğü Meselesi". *Yenidüzen*. <http://www.yeniduzen.com/aihm-kararlarinda-basin-ozgurlugu-meselesi-3384yy.htm>.
- Karabıyık, S. (2001). *Basın Etiği Kapsamında Gizli Kamera Kullanımı ve Habercilik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilim-

ler Enstitüsü.

- Kaya, E. (2011). *Investigative Journalism in Corporate Media: Reporters' Perceptions of Investigative Journalism in Turkey*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kowalewski, M. (31 Ekim 2013). *Impact of Investigative Journalism*. <https://yougov.co.uk/news/2013/10/31/impact-investigative-journalism/>.
- "List of Killed Journalists in the United States". (tarih yok). *Wikipedia*. <http://www.wiki-zero.co/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa-2kvTGlzdF9vZl9qb3VybmFsaXN0c19raWxsZWRFaW5fdGhlX1VuaXRlZF9T-dGF0ZXM>.
- Mirando, J. A. (2002). "Training and Education of Journalists". W. D. Sloan ve L. M. Parcell (ed.) *American Journalism: History, Principles, Practices*. (76-86). Londra: McFarland & Company, Inc.
- "Muckrakers". (tarih yok). *Encyclopedia*. <https://www.encyclopedia.com/social-sciences-and-law/sociology-and-social-reform/social-reform/muckrakers>.
- Mumcu, U. (2017). *Rabıta*. Ankara: Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı.
- Mumcu, U., ve Öymen, A. (2006). *Mobilya Dosyası*. Ankara: Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı.
- Münir, M. (7 Şubat 2017). "Beş Soruda Araştırmacı Gazetecilik". <http://t24.com.tr/yazarlar/metin-munir/bes-soruda-arastirmaci-gazetecilik,16527>.
- Öncel, G. K. (2012). *Soruşturmacı Gazeteciliğin Demokrasilerdeki Yeri: Kuramlar ve Uygulamalar*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____ (2013). *Türkiye'de Soruşturmacı Gazetecilik*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Önderoğlu, E. (3 Mart 2006). "Araştırmacı Gazeteci Zimine Evinde Öldürüldü". <https://bianet.org/bianet/medya/75366-arastirmaci-gazeteci-zimine-evinde-olduruldu>.
- Özer, Ö. (2017). "Edebi Gazetecilik: John Hersey'in Hiroşimasına İlişkin Bir Çözümeme". *Atatürk İletişim Dergisi*. (12). 5-26.
- Protess, D. L., Cook, F. L., Doppelt, J. C., Ettema, J. S., Gordon, M. T., Leff, D. R., Miller, P. (1991). *The Journalism of Outrage: Investigative Reporting and Agenda Building in America*. New York: The Guilford Press.
- Raphael, C., Tokunaga, L., Wai, C. (2004). "Who is the Real Target? Media Response to Controversial Investigative Reporting on Corporations". *Journalism Studies*. 5(2). 165-178.
- Schudson, M. (1996). *The Power of News*. Cambridge: Oxford University Press.
- Sharma, J. (2014). "Dwarkanath Ganguli: Slavery in the British Dominion". A. Schiffrin (der.) *Global Muckraking: 100 Years of Investigative Journalism From Around the World*. (28-32). The New Press.
- SuperHaber. (24 Ocak 2018). "Suikasta Kurban Giden Uğur Mumcu Kimdir?".

- <https://www.superhaber.tv/suikasta-kurban-giden-ugur-mumcu-kimdir-haber-90877>.
- Şahin, H. (2012). *Kim Korkar Soruşturmacı Gazeteciden? Araştırmacı ve Soruşturmacı Gazetecilik*. İstanbul: Say Yayınları.
- Şenol, L. F. (1996). *Türk Basınında Araştırmacı Gazetecilik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tartanoğlu, S. (2018, Haziran 19). "Çiğdem Toker'in Ertelenen Davasında Hakimden Haber Ricası". http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/1001841/Cigdem_Toker_in_ertelenen_davasinda_hakimden_haber_ricasi.html.
- Temizkan, A. C. (2013). "Gazeteciliğin Kahramanlık Alanı: Araştırmacı Gazetecilik". Ş. Çağlar (der.) *Şövalyelik Mesleği Gazeteciliğin Uzmanlık Alanları*. (171-199). Konya: Literatürk.
- The Pulitzer Prizes. (tarih yok). "Prize Winners by Category". <http://www.pulitzer.org/prize-winners-by-category/206>.
- TRT World. (tarih yok). "Panama Papers". <https://www.trtworld.com/topics/panama-papers>.
- Turhan, S. (2007). *Araştırmacı Gazetecilik*. Ankara: Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı.
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. (tarih yok). Türkiye Gazetecilik Başarı Ödülleri. <https://tgc.org.tr/oduller/basari-odulleri.html#%C3%B6d%C3%BCL-kazananlar>.
- _____ (tarih yok). Türkiye Gazetecilik Hak ve Sorumluluk Bildirgesi. <https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/turkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi.html>.
- Uludağ, S. (16 Mayıs 2006). "Kıbrıs: Anlatılmamış Öyküler". *Yenidüzen*.
- Vehkoo, J. (2013). *Crowdsourcing in Investigative Journalism*. Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Weaver, D. ve Daniels, L. (1992). "Public Opinion on Investigative Reporting in the 1980s". *Journalism & Mass Communication Quarterly*. 69(1). 146-155.
- Willnat, L. ve Weaver, D. H. (1998). "Public Opinion on Investigative Reporting in the 1990's: Has Anything Changed Since the 1980's?". *Journalism & Mass Communication Quarterly*. 75(3). 449-463.

